

Tema

Mari filosofi, psihologi, teologi și oameni de cultură moderni și contemporani români, studii dedicate la 100 de ani de la Unirea Principatelor Române. Lucrarea este finanțată de Academia Oamenilor de Știință din România. <http://www.aosr.ro/contact/>

dr. **Ion Ifrim**, Cercet. Științ. gr. II
la Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu”
al Academiei Române

PERSONALITĂȚI ALE FILOSOFIEI DREPTULUI ȘI ISTORIEI ȘTIINȚEI JURIDICE ROMÂNEȘTI

VESPASIAN V. PELLA

17 ianuarie 1987 – 24 august 1952

Vespasian Pella, născut la 17 ianuarie 1987, Râmnicu – Sărat , a urmat cursurile Facultății de Drept din Iași, și a susținut doctoratul în drept la Universitatea din Paris, cu teza *Des incapacités résultant des condamnations pénales* (1920).

Întreaga sa activitate multidimensională-cercetare științifică, activitate practică, spiritul creator și combativ, pasiunea recunoașterii și impunerii ideilor sale, Vespasian Pella se inscrie printre valoroșii juriști ai țării, care s-a afirmat imediat după Marea Unire, desăvârșită la 1 decembrie 1918¹.

Referindu-ne la contribuția profesorului la dezvoltarea filosofiei dreptului și istoriei științei juridice românești, redăm lucrarea *Viața și represiunea*, publicată la tipografia Curierul Judiciar, București, 1924².

Privit din punct de vedere al *ocrotirii vieții umane*, scria autorul menționat că, împotriva elementelor care prin activitatea lor amenință existența noastră fizică, acest subiect ar putea fi mărginit desigur, numai la expunerea teoriilor ce s-au format în decursul veacurilor cu privire la represiunea, omorului, determinării și înlesnirii sinuciderii sau la părăsirea acelor persoane care au nevoie de ajutor, cum ar fi de exemplu, copiii, bătrânii, bolnavii și infirmii.

Privit din punct de vedere al *limitelor* ce s-au adus drepturilor indivizilor de a dispune de propria lor viață, așa cum găsim de cuviință, acest subiect ar presupune

¹ Mircea Dușu, *Dreptul și juriștii în Academia Română (1866-2016)*, Ed. Academiei Române, București, 2016, p. 138.

² Lucrare susținută la Fundațiunea Universitară Carol I în ziua de 18 Martie 1924.

doar expunerea delicatei chestiuni a sinuciderii și a fundamentului filosofic pe care l-ar avea represiunea în asemenea împrejurări.

În sfârșit, prin unirea acestor două noțiuni, a noțiunilor *de viață* și de *represiune*, s-ar putea face o expunere asupra dreptului pe care l-ar avea societatea de a merge cu represiunea până acolo, încât să sacrifice viața umană, s-ar putea deci readuce în discuție grava chestiune a pedepsei cu moarte.

În ce mă privește, subliniez că am căutat să cuprind un *orizont* cu mult mai larg, un orizont în care, prin raport la noțiunea de viață, represiunea apare în toată întinderea și complexitatea manifestărilor sale. În acest sens, profesorul arată că, în afară de organismul fizic, care trăiește dintr-un proces continuu și natural de asimilate și de desamilarare necesar existenței sale, în afară de așa zisa viață animală, nu este nimeni a contesta, că societatea, concepută ca un organism superior, are o viață proprie și oarecum independentă, de existența efemeră a membrilor ce o compun.

Fără a admite în toată întinderea ei, acea *doctrină biologică socială*, emisă de Worms și Lilienfeld, trebuie totuși să recunoaștem, că agregatele sociale, se nasc, trăiesc și mor după anume legi, uneori asemănătoare legilor, sub imperiul cărora se dezvoltă ființa umană.

Sub acest aspect, un ilustru sociolog italian Enrico Ferri, arăta că organismele sociale ca și organismele animale, trăiesc și se dezvoltă printr-un proces identic de asimilare și desasimilare³.

În afară însă de asimilarea și desasimilarea naturală ce se manifestează prin numărul aproape constant de nașteri și de morți și pe care-l observăm în fiecare an, mai există și un proces artificial de asimilare sau desasimilare socială.

Asimilarea artificială prin imigrări și colonizări, *desasimilarea artificială*, fie prin emigrarea muncitorilor liberi, fie prin internarea și transportarea elementelor dăunătoare în regiuni îndepărtate de metropolă⁴. Așadar, precum natura biologică elimină organismele debile sau defectuoase care nu pot rezista împrejurărilor exterioare, tot așa societatea va trebui să găsească un mijloc artificial de a-și apăra

³ Vintilă Dongoroz, *Drept penal*, 1939, p. 63.

⁴ E. Ferri, *Soc. Crim.* trad. fr. p.385.

viața, fie eliminând elementele cu totul rebele legilor sale, fie recurgând la mijloace de readaptare a acelor elemente ce sunt susceptibile de regenerare morală⁵.

În acest sens, Pella arată că, oricine poate vedea acum cât de puternică este *legătura între viață și represiune*. Așadar, represiunea apare ca un mijloc de asigurare a vieții sociale⁶.

S-a spus că origina ei se confundă cu origina omenirii. Nu e de altminteri nimeni a nu recunoaște că penalitatea a existat în cele mai arhaice și rudimentare organizațiuni sociale, că ea există și va exista ori care va fi gradul de civilizație al societăților de mâine. De aici, se poate observa că, societatea nu poate trăi de cât sub scutul puternic al acestei constrângeri penale.

Ca se ne dăm însă seama de importanța pe care o are represiunea în viața socială de azi, se impune lămurirea a trei chestiuni fundamentale⁷.

Prima ar fi referitoare la determinarea condițiilor naturale de existență ale organismului social, prin raport la ideia de represiune.

Determinând aceste condițiuni, va fi ușor de găsit soluțiunea celei de a doua chestiuni, care ar fi **stabilirea criteriului** de distincțiune între elementele folositoare și elementele dăunătoare întregii societăți.

În sfârșit, numai stabilind un asemenea criteriu, vom fi în măsură de a găsi obiectivul represiunii moderne, și de a lămuri a treia chestiune fundamentală, care este privitoare la formularea *noilor principii* pe care trebuie să sprijinim această represiune așa ca să poată răspunde *importanței sale meniri de apărătoare a vieții sociale* – scrie autorul citat.

Rațiunea superioară a ori cărei societăți, o găsim în însăși garanțiile și foloasele permanente ce această colectivitate/societate **oferă** membrilor săi componenți.

O mai bună apărare a vieții umane, dându-se fiecărui individ în parte, posibilitatea de dezvoltare prin recunoașterea unor anume drepturi naturale și în sfârșit, asigurarea a participării ori căruia membru al colectivității la roadele ce se

⁵ Garofalo, *La criminologie*, trad. fr. pag.229. Vintilă Dongoroz, *Drept penal*, 1939, p. 60.

⁶ Vintilă Dongoroz, op.cit.p.5, 6..

⁷ V. V. Pella, *Viața și represiunea*, op.cit.p. 3.

obțin prin *cooperarea și solidaritatea socială*, iată cele mai de seamă garanții pe care societatea este datoră să le ofere în mod permanent acelor ce o alcătuiesc.

Societatea neputând exista, și nefind în măsură de a se dezvolta dacă nu asigură viața și dezvoltare membrilor săi componenți, înseamnă deci, că prin condițiunile esențiale de existență ale organismului social, se înțelege tocmai asigurarea efectivă a garanțiilor pe care le-am amintit.

Sub acest aspect, autorul se întreabă care va fi însă criteriul de distincție între faptele ce contribuie la întărirea și dezvoltarea societății și faptele dăunătoare organismului social?

În această privință, autorul răspunde astfel: fie că am admite *ficțiunea contractului social*, fie că acest contract s-ar găsi la origina omenirii, precum susținea Rousseau, sau că s-ar încheia în orice clipă de dezvoltare a acestei omeniri, precum pretindea filosoful neocontractual Fouillée, fie în sfârșit că am urma calea riguros științifică și am *arăta* că societatea a apărut odată cu omul, fiind absolut necesar vieții și dezvoltării ființei umane. Cu toate acestea, remarcăm că autorul recunoaște că, această societate n-ar putea exista în cazul când fiecare individ în parte, s-ar face vinovat de fapte care jignesc *sentimentele* elementare de milă și de cinste, sentimente absolut necesare pentru realizarea solidarității și cooperării sociale⁸.

Apoi, marele criminalist italian Garofalo, considera ca *delict natural* orice faptă care ar veni în contradicere cu aceste sentimente. Un asasinat, un omor, o lovire, etc. iată fapte care jignesc sentimentul elementar al milei. O calomnie, o injurie, iată fapte, care produc o nedreaptă suferință morală. În sfârșit, un furt, o escrocherie, un abuz de încredere nu sunt decât acțiuni, care vin în contradicere cu sentimentul elementar *al cinstei* sentiment care trebuie să fie la baza raporturilor indivizilor ce trăiesc în societate⁹.

Fără asemenea sentimente, nici nu s-ar putea concepe viața în comun și de aceea, societatea este datoră să considere ca dăunătoare și deci demne de represiune, acele elemente ce nu se pot adapta cerințelor întregii colectivități, prin faptul că sunt

⁸ Idem, op.cit.p. 4.

⁹ Garofalo, op.cit. p.45-56.

lipsite de sentimentele pe care această societate le consideră ca absolut indispensabile existenței sale.

Dacă represiunea în asemenea împrejurări, apare ca un *imperativ categoric*, vom recunoaște totuși că ea trebuie exercitată cu foarte multă prudență, așa ca să nu producă efecte cu totul contrare scopului urmărit.

Referindu-se la *fundamentul obiectiv și subiectiv al represiunii*, arată că, societatea are desigur dreptul să-și apere viața ei proprie însă această apărare trebuie făcută în cadrul unor anume legi care să determine și să clasifice mai dinainte diferitele fapte dăunătoare.

Omul nu poate fi lăsat la arbitriul acelor chemați a exercita represiunea și de aceea, ca o reacțiune împotriva abuzurilor, revoluțiunea franceză a înscris în *Declarația drepturilor omului*, 1789, faimosul principiu „*nulla poena sine lege*” principiu care poate fi considerat ca o *dogmă a dreptului penal modern*¹⁰. De aici, rezultă, că în sarcina legiuitorului, ca ținând seama de criteriul de distincțiune pe care l-am amintit, să prevadă mai dinainte care anume fapte omenești le consideră ca dăunătoare, și să stabilească sancțiunile după *gravitatea obiectivă* a acestor fapte.

Pe urmă, tot, în cadrul monografiei, autorul Vespasian Pella, se întrebă, dacă prin represiune, suntem în măsură de a apăra viața socială atunci când avem în vedere exclusiv fapta penală, fără a ne mai preocupa și de multiplele împrejurări de ordin individual sau social, care au făcut pe individ să cadă în prăpastia crimei ? La această întrebare, remarcăm că, profesorul a răspuns că nu. Mai mult, ni se pare că, aceasta este și greșeala legiuitorului francez de la 1810 care în codul penal, nu îmbrățișa problema represiunii în toată întinderea și complexitatea ei. Acest legiuitor, precum s-a spus, prin faptul că a avut în vedere numai tipul unui criminal *abstract*, „*n-a* făcut de altminteri decât să urmeze concepțiunea teoreticienilor revoluției dela 1789, care deasemenea creaseră instituțiunile politice ale Franței, tot în jurul unui om abstract”.

Totodată, constatăm că și școala clasică, care considera crima ca o entitate juridică, constituită prin raportul de contradicțiune între un text de lege și o anume

¹⁰ V. Dongoroz, op.cit.p. 83.

faptă omenească, care concepea criminalul numai prin prisma rațiunii pure fără a ține seama de realitatea vieții umane¹¹.

Era deci natural, ca juriștii cufundați în comentarea codului penal și absorbiți de rezolvirea controverselor juridice, la care dădeau loc textele pozitive ale acestui cod, să fie cu totul dezorientați în clipa când școala pozitivistă a arătat cât de limitat le era orizontul.

Era natural că noile perspective deschise prin cercetările științifice ce s-au făcut în domeniul criminologiei, să zdruncine fundamentul clasic al represiunii și să îndrepte dreptul penal pe alte căi.

Așa cum se observă, viața socială era slab apărată, atunci când nu se cunoșteau multiplele și variatele aspecte, sub care se înfățișează criminalitatea, când acei ce pronunțau sancțiunile penale, precum s-a spus, nu erau în măsură de a-și da seama de nenumăratele nuanțe morale, care prin raport la conștiința aceluia ce a săvârșit actele penale, dau azi loc la atâtea diferențe ce influențează dreptul penal!

Dacă dorim ca represiunea să fie un mijloc efectiv de apărare a vieții sociale, nu trebuie să ne mărginim în a concepe infracțiunea numai din punct de vedere obiectiv, ci dinpotrivă, trebuie să pătrundem pe cât cu putință în adâncul sufletului infractorilor, să analizăm starea lor psihologică și în urma acestei analize, să fixăm cu oarecare aproximațiune gradul lor de responsabilitate¹².

Remarcăm, de asemenea, că autorul Pella distinge, pe drept cuvânt între *criminalitatea colectivă și criminalitatea individuală*.

După cum se știe, o crimă poate fi săvârșită în împrejurări cu totul diferite. De exemplu, mâna care lovește adesea ori este pusă în mișcare, prin simpla voință a autorului faptei criminale. Apoi, infracțiunea poate fi însă și rezultatul voinței colective a mulțimei în mijlocul căreia se găsea criminalul, sau a corpului, a castei ori a altui agregat social, din care făcea parte.

De aceia în urma cercetărilor, pe care Tarde, Gustave le Bon și Sighele le-au făcut în domeniul psihologiei colective, s-a văzut că există o criminalitate colectivă

¹¹ Prins, *Causerie sur Jes doctrines nouvelles du dr. penal* p. 6.

¹² V. V. Pella, *Viața și represiunea*, op.cit.p. 5.

cu totul diferită de criminalitate individuală.

Astfel foarte multe persoane, care luate fiecare în parte, răspund în totul cerințelor morale ale organismului social, totuși în momentul când se găsesc sub imperiul psihologiei colective care apare în sânul acestor agregate speciale, săvârșesc adese ori fapte penale pe care în alte împrejurări, ar fi fost cu totul incapabile de a le comite.

„*Senatori boni viri, senatus autem mala bestia*” spune un vechi dicton, care dovedește de minune că atunci când mai multe persoane alcătuiesc în sânul societății, sau când se găsesc reunite, apare o psihologie colectivă cu totul diferită și independentă de multiplele psihologii individuale ale membrilor ce compun asemenea colective¹³.

Una e responsabilitatea aceluia care a săvârșit infracțiunea sub impulsivitatea propriilor sale porniri sufletești și alta va fi responsabilitatea aceluia care, însuflețit de concepțiile dominante ale unui anume colectiv, va fi săvârșit actul penal, când se găsește sub imperiul psihologiei colective, care a apărut în mijlocul acestui colectiv.

Privită din această perspectivă, constatăm că, autorul ajunge la teza că, măsurile de apărare a vieții sociale, trebuie să fie de o natură cu totul diferită, când amenințarea nu vine de la un individ soliloc, ci de la un colectiv, fie că acest colectiv ar fi efemer, având un caracter anorganic și eterogen, cum este în cazul mulțimilor criminale, fie că ar fi permanent, prezentând o perfectă omogenitate și unitate organică cum ar fi în ipoteză castelul, sectele, sindicatul profesional etc.

În fine, dar nu în ultimul rând, autorul distinge între *criminalitatea politică* și *criminalitatea de drept comun*. Atunci când exercităm *repreziunea*, trebuie să vedem și natura mobilelor, care au determinat pe infractor să încalce dispozițiile legii penale.

În afară de mobilele josnice, în afară de perversitatea criminalilor obișnuiți, foarte multe infracțiuni pot fi rezultatul unui înălțător spirit de abnegație și sacrificiu al aceluia care urmăresc satisfacerea intereselor colective și care prin faptele ce săvârșesc încearcă să înlăture unele nedreptăți sociale. Asemenea fapte, numite

¹³ V. V. Pella, *Viața și repreziunea*, op.cit.p. 6.

infrațiuni politice, nu au acea imoralitate permanentă și generală a infracțiunilor de drept comun.

După părerea sa, imputabilitatea în asemenea împrejurări, variază în raport cu concepțiunile politice dominante, fie într-o anumite societate, fie într-o anumite epocă.

Acel care astăzi este considerat ca un periculos criminal, mâine poate fi socotit ca un erou sau un martir.

Iată deci, că atunci când recurgem la represiune, spre a apăra *viața socială*, trebuie să facem și deosebirea fundamentală între criminalitatea politică și criminalitatea de drept comun.

Dacă lăsăm însă la o parte aceste aspecte generale sub care se înfățișează criminalitatea, și dacă mergem mai departe analizând crima din punct de vedere subiectiv, din punct de vedere al personalității aceluia care a săvârșit-o, ne vom da seama că ar fi o profundă greșală, dacă ne-am mărgini să aplicăm, în toate cazurile, pedeapsa în mod automat.

Societatea nu ar fi suficient apărută împotriva criminalității, dacă am recurge pur și simplu la represiune, dacă n-am căuta ca pe lângă această represiune să folosim și alte mijloace menite a asigura dezvoltarea organismului social în cât mai bune condiții.

Observăm, de asemenea că autorul cercetează, în lucrarea menționată, și *cauzele și legile naturale* sub imperiul carora se manifestă și evoluează criminalitatea. În acest sens, autorul afirmă că, dacă un penalist din secolul al XVIII-lea s-ar deștepta azi, ar rămâne desigur uimit văzând cât de departe au ajuns cercetările științifice ce s-au făcut în domeniul criminalității, ar rămâne uimit când ar constata că infracțiunea nu mai e considerată ca o entitate juridică, ci ca rezultatul voinței, făcând pe individ să devieze de la calea normală pe care orice membru al societății ar trebui să o urmeze.

Astfel sunt împrejurări, când viața umană se înfățișează sub un aspect cu totul deosebit și anormal, și când în mod fatal prin manifestările sale, constituie o serioasă amenințare pentru *viața socială*.

Precum s-a spus, crima poate fi socotită uneori, ca un fenomen strâns legat de

structura organică anormală a criminalului derivând în mod necesar din această structură, tot așa cum fiecare funcțiune depinde de organul care o îndeplinește.

Criminalul în asemenea împrejurări, nu este decât un monstru precum susținea Tarde, un monstru care prezintă caractere de regresivitate ce le găsim în trecutul rasei sau al speciei.

El face parte din categoria acelor ființe inferioare, care după teoriile darviniene sunt supuse peirii, prezentând stigmati de degenerare anatomici și morfologici.

Inspirându-se poate și de descrierile admirabile ale criminalilor, făcute de Dostoiewski în „*Amintirile sale din casa morților*“, s-au găsit oameni de știință, filosofi și juriști iluștri, ca Lombroso, Garofalo, Marro, Ottolenghi și chiar Enrico Ferri, care să meargă și mai departe, și să susțină că acești criminali pot fi recunoscuți și după anumite semne exterioare cu totul caracteristice, cum ar fi de pildă: craniul mic și asimetric, fruntea strâmtă, pomete proeminente, fălci voluminoase, mers neregulat etc.

Deși asemenea afirmațiuni sunt poate rezultatul unor generalizațiuni grăbite, avem totuși o dovadă evidentă, că manifestările vieții animale și sufletești la criminali sunt cu totul anormale. Această dovadă ne-o dă uneori complectă lor insensibilitate.

Criminalii înăscuți nu au remușcări, ei nu suferă judecata internă a conștiinței, ei sunt creați pentru mediul amoral în care trăiesc, observându-se chiar și o insensibilitate fizică potrivit opiniei lui Guyau¹⁴.

Nenumăratele cazuri de insensibilitate fizică relatate de **dr. Benedict**, obiceiul tatuajului care se întâlnește atât de des **la marii** criminali, lipsa oricărei remușcări după săvârșirea faptelor cele **mai** îngrozitoare, dovedesc în condițiunile anormale sub care se înfățișează viața animală și sufletească a criminalilor. În acest sens, autorul ajunge la concluzia că criminalul este deci asemănător unui desrădăcinat, care în loc de a se fi născut atunci când omenirea era încă în leagăn, apare de abia azi, după atâtea milenii de dezvoltare a ființei umane și de continuă adapare la noile condiții de

¹⁴ Guyau. *L'irreligion de l'avenir* p. 356.

viață socială. Această apariție misterioasă nu este decât o întoarcere spre anumite tipuri primitive ale aceleiași rase, reîntoarcere care se datorează unei oarte îndepărtate înrăuri ereditare, îndestul de cunoscută sub numele de atavism.

În afară însă de criminalul înăscut, a cărui apariție, se explică prin atavism, în afară de acei indivizi care au o atracție morbidă spre rău, mai există însă și alți criminali caracterizați prin lipsa acelui sentiment de repulsiune în fața faptelor dăunătoare societății.

Cauza manifestărilor lor anormale, dacă privim problema criminalității, tot din punct de vedere al factorilor biologici, nu trebuie căutată în atavism, ci în ereditate.

Ereditatea psihologică pe care o cunoaștem cu toții din paginile admirabile scrise de Ibsen, de Zola sau de Dostoiewski, – în domeniul criminologiei a format obiectul unor serioase cercetări dintre care ne mărginim a menționa studiile lui Antonio Marro, Despina și Louise Robinovitsch. Aceste cercetări, pe care acei ce exercită represiunea, nu le pot nesocoti, au ajuns la concluzia că mulți din autorii crimelor sau delictelor mai grave, s-au născut din părinți criminali, alcoolici, ftisici, scrofuloși, epileptici, sifilitici sau loviți de alienație mintală.

Unii autori au susținut de asemenea, ca în afară de atavism și ereditate, chiar sexul ar putea fi considerat ca un factor biologic al criminalității.

Astfel s-a pretins că numărul criminalilor e mai mare printre bărbați, că bărbatul ar avea mai multe tendințe înăscute spre crimă decât femeia. Cu toate că după unele date statistice criminalitatea la bărbați este de 7 până la 8 ori mai mare decât criminalitatea la femei, trebuie totuși să recunoaștem că această disproporție nu poate fi atribuită unor factori biologici ci unor împrejurări de ordin social.

Precum nu e constatat în chip științific, că bărbatul ar fi superior femeiei din punct de vedere al însușirilor intelectuale tot așa nu se poate susține că bărbatul ar avea mai multe tendințe spre rău decât femeia.

Sunt unele infracțiuni care se datorează în majoritatea cazurilor femeilor, cum ar fi de pildă, pruncuciderile, părăsirea copiilor, etc., iar altele, în care numărul femeilor se apropie de acela al bărbaților, cum ar fi omorurile pasionale etc.

În ce privește celelalte infracțiuni, e foarte natural ca bărbații să le execute mai des, deoarece femeia, prin însăși situația ce o are în societatea de azi, duce o viață mai liniștită, nefiind atât de expusă luptei pentru traiu. Pe urmă, și lipsa unor anumite drepturi, pune femeia până acum în neputință de a abuza de aceste drepturi și de a săvârși astfel fapte sancționate penal.

O altă idee originală a profesorului în această materie ar fi că în manifestările sale, criminalitatea, este însă completată și de **anumiți** factori fizici, cum ar fi de pildă: clima și anotimpurile. În această privință, autorul arată că, în țările meridionale, numărul omorurilor și al infracțiunilor contra persoanelor, este cu mult mai mare decât în țările nordice, unde criminalitatea este reprezentată într-o proporție considerabilă, prin infracțiuni împotriva proprietății.

Tot **prin** ajutorul statisticii, s-a dovedit legătura între **criminalitatea** și anotimpuri. Astfel s-a constatat că dela începutul **lui Martie**, numărul asasinatelor, omorurilor, rănirilor intenționate și **atentatelor** la bunele moravuri sporește mereu până în luna August, când începe să descrească.

În acest context, s-ar putea afirma că anotimpurile ar avea o oarecare *învrâurire* asupra stărei psihologice și fiziologice a omului, *influențând* asupra vitalității, sensibilității, și excitabilității sale.

Pe lângă aceste împrejurări, atavice, ereditare sau fizice, autorul menționat, adaugă, că viața *umană* se înfățișează uneori în condiții cu totuși anormale, *trebuie totuși să arătăm* că pericolul cel mai mare pentru viața *socială* de azi, îl constituie criminalitatea ce se datorează însuși *modului defectuos de* organizare a acestei vieți sociale. De aceea, considera greșită concluzia la care ajunge Lacassagne, care susținea că societatea este un bulion *de cultură al* criminalității și că infractorul ar fi *asemănător* unui microb, care nu prezintă nici o importanță dacă nu găsește în mediul înconjurător, bulionul care să-l facă să fermenteze, – fără a admite deci această părere extremă care exclude cu totul factorii biologici și fizici ai criminalității, vom recunoaște totuși importanța covârșitoare pe care o au factorii sociali în creșterea acestei criminalități. A evidențiat dezorganizarea vieții de familie datorită nevoilor industrialismului modern, care face pe bărbați și pe femei să lucreze toată ziua în

fabrici și ateliere, fără a mai putea supraveghea îndeaproape copiii, părăsirea morală a acestor copii, în unele familii, unde tatăl își petrece timpul liber în afară de cămin, iar mama se găsește împovărată de așa zisele „obligațiuni mondene”, pe care singură și le impune, lipsa unei serioase supravegheri școlare, iată numai câteva din cauzele mai importante, care contribuie la creșterea îngrozitoare a numărului minorilor infractori, minori care-și încep cariera prin vagabondaj sau prostituție, spre a se cufunda apoi din ce în ce mai adânc în prăpastia crimei.

Dar problema copiilor naturali, agravată mereu prin imoralitatea și frecvența divorțurilor, prin viață de celibatar, prin interzicerea cercetării paternității, prin concubinaj și prin îngăduirea seducției? Din acești copii naturali care cresc în voia soartei, se recrutează criminalii de mâine – sublinia același autor.

Același autor trăgea concluzia că, dacă la aceste cauze speciale, care agravează problema minorilor infractori, mai adăugăm și cauzele generale de ordin social ale criminalității, cum ar fi de pildă: alcoolismul, prostituția, imoralitatea publică, care nestânjenită se revarsă într-o *literatură* obscenă sau în spectacole degradatoare, – dezechilibrul economic, răsturnarea valorilor, nedreapta repartitiune a avuțiilor care face ca luxul și desfrâul unora să contrasteze în mod jignitor cu mizeria altora, – ne dăm seama de gravele probleme la care trebuie să ne gândim atunci când dorim să asigurăm dezvoltarea vieții sociale în cât mai bune condițiuni.

Valul mereu crescând al criminalității, impunea deci găsirea unor mijloace practice de oprire a acestei criminalități. Noile orizonturi deschise prin cercetările științifice în domeniul criminologiei, au avut de sigur o îmbunătățire covârșitoare și asupra mijloacelor ce se întrebuintau pentru apărarea vieții sociale. În acest sens, amintim că, în literatura de specialitate¹⁵ *politica penală* este definită ca fiind ansamblul de procedee susceptibile să fie propuse legiuitorului sau care sunt efectiv folosite de acesta la un moment dat, într-o țară determinată, pentru combaterea fenomenului infracțional sau totalitatea măsurilor și mijloacelor de prevenire și combatere a fenomenului infracțional, precum și a principiilor de elaborare și aplicare

¹⁵ C.Bulai, *Manual de drept penal. Partea generală*, 1997, p.17; Gheorghe Alecu, *Corelația dintre ordinea constituțională, politica penală și legea penală*, RDP. nr. 3 din 2010, p. 41.

a acestor mijloace și măsuri, care exprimă o anumită concepție cu privire la acest fenomen și urmăresc o anumită finalitate¹⁶.

În doctrina penală sunt unanim recunoscute ca principii fundamentale ale politicii penale *umanismul, democratismul și legalitatea*¹⁷. Aceste principii sunt totodată principii fundamentale ale politicii generale a statului nostru, care își găsesc aplicare firească în domeniul politicii penale a cărei elaborare are în mod necesar ca punct de plecare aceste principii.

Corespunzător acestor principii, politica penală în România este orientată în două direcții principale: prevenirea săvârșirii de fapte penale și combaterea manifestărilor antisociale cu caracter penal care s-au săvârșit în realitate¹⁸.

Atât acțiunea preventivă, cât și reacțiunea represivă, ca laturi ale politicii penale, se realizează în cadrul și prin intermediul dreptului penal.

În teoria dreptului penal actual¹⁹, se recunoaște, în genere, legii penale o *funcție preventivă* și o *funcție represivă*. În ce privește funcția preventivă aceasta se înfățișează sub un dublu aspect: o *funcție de prevenție generală* și o *funcție de prevenție specială*²⁰.

Prin *funcția de prevenție generală* se înțelege influența preventivă împotriva comiterii infracțiunilor pe care o are asupra membrilor societății. Această funcție se realizează prin aceea că legea penală interzice, sub sancțiunea pedepsei, anumite acte de conduită și că, prin forța de constrângere a statului, pedepsele stabilite de instanțele judecătorești vor fi aduse la îndeplinire.

Funcția de prevenția specială constă în influența exercitată asupra infractorului prin măsurile de contra reacțiune penală, de natură să-l determine pe autor să se

¹⁶ C.Bulai, *Știința politicii penale*, SCJ nr.1 din 1972, pp.71-78; C.Bulai, *Despre fenomenul criminalității și despre politica penală a statului*. RRD, nr.5 din 1970, pp.50-60.

¹⁷ Vintilă Dongoroz, *Sinteze asupra noului cod penal al României*, în „Studii și cercetări juridice” 1/1969, p. 10 și urm. Ion Oancea, *Drept penal, partea generală*, București, Ed. Didactică și Pedagogică, 1971, p. 26 și urm.

¹⁸ C.Bulai, *Drept penal, vol. I, Partea introductivă*, 1979, op.cit. p. 38.

¹⁹ Vintilă Dongoroz, *Principalele transformări ale dreptului penal în lumina concepției marxist-leniniste*, în „Studii juridice”, Ed. Academiei Române, 1960, p. 399 și urm.; *Sinteze asupra noului Cod penal al României, op. cit.*, p. 9; Jean Pinatel, *La prévention générale d'ordre pénal*, în *Revue de sciences criminelles et de droit pénal comparé*, nr. 3/1955, p. 554–561 și urm.

²⁰ Vintilă Dongoroz, *Sinteza asupra noului Cod penal al României*, în S.C.J., nr. 1/1969, pp. 4–35.

abțină dela săvârșirea a unei noi infracțiuni.

În ce privește *funcția represivă* în doctrina penală²¹, se consideră că, pedeapsa constituie mijlocul principal pentru realizarea scopului legii penale. Legea penală este de neconceput fără pedeapsă care, alături de infracțiune și de răspunderea penală, constituie instituțiile fundamentale, fără de care nu poate exista un sistem de drept penal, oricare ar fi acesta.

Politica criminală nu se poate însă mărgini numai la preconizarea mijloacelor preventive.

Până când aceste mijloace își vor produce rezultatele, suprimând cauzele criminalității, societatea trebuie să recurgă și la arma energetică a represiunii. Fiind vorba deci de un mijloc subiectiv, care se referă la ființa umană, care lovește în acel ce a turburat ordinea publică și liniștea obștească prin faptele sale dela sine se înțelege că alta va fi această represiune în cazul când admitem principiile determinismului absolut și cu totul alta va fi penalitatea, când ne-am menține la noțiunea clasică a liberului arbitru.

Reprezentanții sistemelor pozitivistice, au susținut că infracțiunea apare din statistică și din examenul antropologic ca un *fenomen* natural, fiind rezultatul fatal al naturei omului, sau al *împrejurărilor* în care trăiește.

Viața umană din clipa nașterii și până în momentul morții nu e decât o continuă înlănțuire de cauze și efecte.

În fața acestei teorii, și mai ales în domeniul filosofiei *dreptului penal*, s-a manifestat însă o puternică reacțiune din *partea* reprezentanților sistemelor spiritualiste.

²¹Vintilă Dongoroz, *Principalele transformări ale dreptului penal al României în lumina concepției marxist-leniniste*, în „Studii juridice”, Ed. Academiei Române, 1960, p. 419.

Noțiunea clasică a liberului arbitru, a fost apărată cu atâta *îndârjire, încât* trebuie să recunoaștem că legiuitorii contemporani, cum ar fi de pildă, acela al Japoniei, sau autorii anteproiectelor cele mai noi, cu excepția anteproiectului de cod penal italian, s-au menținut în genere tot la noțiunea clasică a responsabilității și libertății morale.

După credința acestor noi reprezentanți ai concepțiilor clasice, negarea liberului arbitru, ar însemna revenirea la fatalismul antiebităței.

Care ar fi astfel deosebirea între concluziile școlii pozitivistice italiene și ideea generală care reiese din Oedip-rege, nemuritoarea tragedie a lui Sofocle, care sintetizează în chip atât de strălucit concepțiunile fataliste ce stăpâneau antichitatea. *Atunci când* auzim pe Jocast spunând lui Oedip următoarele *cuvinte*: „Nefericitule, tu nu ești culpabil; culpabil este creerul *tău*, care e rău conformat, culpabilă este societatea în care ai trăit”, nu avem oare impresiunea că după mai bine de 2000 de ani pozitiviștii, sub alte forme și cu terminologii adoptate din dicționarul științei moderne, nu fac decât să readucă în domeniul filosofiei moderne o concepție care a stăpânit atâtea veacuri antichitatea?

Viața sufletească la ființele normale, nu poate să presupună decât deplina stăpânire asupra ființei noastre fizice și morale.

Prin simțul moral, prin inteligență, omul se ridică deasupra celorlalte ființe viețuitoare ce se găsesc sub robia instinctelor rudimentare, prin puterea conștiinței, el are deplina libertate de a-și conduce întreaga sa activitate, așa cum găsește de cuviință. În opera sa atât de cunoscută *Essai sur les donées immédiates de la conscience*, marele filosof Bergson se ridică cu energie împotriva tendințelor de a se nega liberul arbitru. „Nous sommes libres, spunea Bergson, quand nos actes émanent de notre personnalité entière, quand ils l’expriment, quand ils ont avec elle cette intéfinitissable ressemblance qu’on trouve parfois entre l’oeuvre et l’artiste. La liberté est un fait et parmi les faits que l’on constate, il n’en est pas de plus clair”.

Fiecare individ are conștiința libertății sale morale.

Precum s-a spus, există o legătura indiscutabilă între faptele și eul nostru, faptele nefiind în realitate decât o prelungire exterioară a acestui eu.

Libertatea morală nu poate fi deci contestată, ea nu e în realitate precum susținea cunoscutul filosof Binet, într-un articol apărut în *Revue philosophique*, decât puterea pe care o avem de a acționa în conformitate cu caracterul nostru.

Și în definitiv, dacă din punct de vedere teoretic, s-ar putea discuta această chestiune, din punct de vedere practic, negarea liberului arbitru ar avea o înrâurire dezastruoasă asupra modului de exercitare a represiunii, ducând la negarea însăși a fundamentului social al dreptului de a pedepsi.

Precum susținea Franck, cea mai puternică personalitate a filosofiei dreptului penal, dacă omul nu ar fi răspunzător de forțele care l-au dus pe drumul crimei, dacă nu ar fi stăpân pe faptele sale, de sigur că ar fi în drept și absurd ca să-l mai pedepsim.

Și mai categoric e însă, marele penalist Prins, fondatorul Uniunii Internaționale a Dreptului Penal.

„Sans la liberté, spunea Prins, l’humanité n’a plus de signification morale; elle se perd dans une sorte de vague inconscience, ou se confondent le bien et le mal, le vice et la vertu, la peine et la recompense, ce qui aboutit au pessimisme et à l’inertie.

Mai curios e însă faptul, că la aceleași concluziuni pare a ajunge și cel mai strălucit reprezentant al pozitivismului, la aceleași concluziuni de rezemnare și pesimism, pare a ajunge însuși Auguste Comte, atunci când spune:

„Le sentiment profond des lois qui régissent les divers genres de phénomènes, peut seul inspirer une véritable résignation, c’est-à-dire une disposition à supporter avec constance et sans Espoir de compensation, des maux inévitables”. (Auguste Comte, „La philosophie positive”).

Care este deci, folosul negăm absolute a liberului arbitru. „Vor putea oamenii să mai reziste patimei, când li se va spune *ca aceste patimi* sunt invincibile?” „Cei din temnițe vor mai avea oare speranța unei îndreptări, când vor fi convinși că nu ei sunt vinovați de faptele pe care le-au săvârșit, ci au fost determinați de anumite împrejurări mai presus de voința și puterea lor de rezistență ?”

Desigur că din punct de vedere pur științific este cu neputință de a nega

determinismul.

Toată expunerea pe care am făcut-o, confirmă în totul că *infracțiunea* nu e rezultatul unui capriciu al individului, ci efectul *constituțiunii* sale fizice și moale care a apărut și s-a format sub imperiul unor multipli factori, ca rasă, climă, atavism, ereditate, mediu social, etc.

Cu toate acestea, atunci când exercităm represiunea, trebuie să ținem seama de realitatea sufletului omenesc și de complexul credințelor care ne stăpânesc în toate manifestările activității noastre.

Chiar dacă actul de voință este produs în totdeauna de un anumit factor, omul are în orice caz conștiința actelor sale și a scopului care l-a determinat, și crede adesea ori, precum susținea Duguit, că în deplină libertate și-a ales scopul pentru a cărui realizare își concentrează întreaga sa activitate²².

Concluzii

Pornind deja adevărul necontestat, că există o viață social independent și deosebită de viața trecătoare a membrilor ce alcătuiesc societatea, cred că am arătat marea importanță pe care o au **politica penală în general** și **represiunea** în special pentru apărarea acestei vieți sociale.

S-a mai putut constata cât de mare este pericolul criminalității și cât de multiple și variate îi sunt cauzele.

S-a mai putut de asemenea vedea că pe lângă mijloacele de prevenire a criminalității, societatea spre a-și asigura viața ei proprie, trebuie să recurgă și la arma energetică a represiunii.

Prin formele multiple și variate, sub care se înfățișează represiunea, ea devine, **fie un mijloc de selecțiune artificială**, prin eliminarea infractorilor incorigibili, fie un mijloc artificial de readaptare la mediul social, prin reformarea acelor delicvenți susceptibili de regenerare morală.

S-a putut observa că prin represiune, concepută ca un mijloc de reformare, de readaptare la mediul social, ajungem la transformarea forței negative a criminalului,

²² Duguit, *L'état, le droit objectif et la loi positive*, p.27.

într-o energie pozitivă, care reunită la celelalte puteri individuale, sporește vitalitatea întregi societăți.

Se cuvine a fi menționate, totodată, că din cauza acestei transformări de energii, represiunea apare astăzi nu numai ca o măsură de apărare a societății, dar ca și un mijloc efectiv de întărire a vieții sociale.

În sfârșit, în lucrarea menționată s-a insistat asupra ideii că numai printr-o energetică represiune, exercitată după toate principiile moderne ale științei penale și penitenciare, vom putea apăra această societate și vom contribui astfel la dezvoltarea ei, dezvoltare care constituie suprema rațiune a vieții umane!

Bibliografie

- C.Bulai, *Știința politicii penale*, SCJ nr.1 din 1972;
C.Bulai, *Manual de drept penal. Partea generală*, 1997;
C.Bulai, *Despre fenomenul criminalității și despre politica penală a statului*. RRD, nr.5 din 1970;
Duguît, *L'état, le droit objectif et la loi positive*, p.27.
Gheorghe Alecu, *Corelația dintre ordinea constituțională, politica penală și legea penală*, RDP. nr. 3 din 2010;
Ion Oancea, *Drept penal, partea generală*, București, Ed. Didactică și Pedagogică, 1971;
Mircea Duțu, *Dreptul și juriștii în Academia Română (1866-2016)*, Ed. Academiei Române, București, 2016;
Vintilă Dongoroz, *Drept penal*, 1939;
Vintilă Dongoroz, *Principalele transformări ale dreptului penal în lumina concepției marxist-leniniste*, în „Studii juridice”, Ed. Academiei Române, 1960;
Jean Pinatel, *La prévention générale d'ordre pénal*, în *Revue de sciences criminelles et de droit pénal comparé*, nr. 3/1955 ;
Vintilă Dongoroz, *Sinteze asupra noului cod penal al României*, în „Studii și cercetări juridice” 1/1969;
Vintilă Dongoroz, *Principalele transformări ale dreptului penal al României în lumina concepției marxist-leniniste*, în „Studii juridice”, Ed. Academiei Române, 1960;
Prins, *Causerie sur Jes doctrines nouvelles du dr. penal*;
V. V. Pella, *Viața și represiunea*, Ed. Curierul Judiciar, București, 1924.